

ISSN 2181-922X

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

O'ZBEKISTON

2021 Vol. 3

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE AND CULTURE

2021 Vol. 3

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov
Bosh muharrir o'rinbosarlari: Zaynobiddin Abdirashidov
Qosimboy Ma'murov
Mas'ul kotib: Ozoda Tojiboyeva

Tahrir kengashi

Ahmadali Asqarov, Abdulaziz Mansur, Akmal Saidov, Akmal Nur, Adham Ashirov, Nizomiddin Mahmudov, Hamidulla Dadaboyev, Samixon Ashirboyev, Bahodir Karimov, Aftondil Erkinov, Baxtiyor Mengliyev, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Murtazo Sayidumarov, G'aybulla Boboyorov, Nozliya Normurodova, Abdi Mamatov, Nodir Jo'raqo'ziyev, Anvar Sayfullayev.

Tahrir hay'ati

Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Maria Sabtelni (Kanada)
Frederik Bressand (Fransiya)	Timur Kocaoğlu (AQSH)
Ingeborg Baldauf (Germaniya)	Almaz Ülvi (Ozarbayjon)
Mark Toutant (Fransiya)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Rochelle Almeida (AQSH)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Emek Üşenmez (Turkiya)
Valeriy S. Xan (O'zbekiston)	Abdulvahap Kara (Turkiya)
Eunkyung Oh (Janubiy Koreya)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Oqilxon Ibrohimov (O'zbekiston)	Dilorom Ashurova (O'zbekiston)
Shodmon Vohidov (Tojikiston)	Darya Jigulskaya (Rossiya)

“O'zbekiston: til va madaniyat” jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief: Shuhrat Sirojiddinov
Deputy Editors in Chief: Zaynabiddin Abdirashidov
Kasimbay Mamurov
Executive secretary: Ozoda Tajibaeva

Editorial board

Ahmadali Asqarov, Abdulaziz Mansur, Akmal Saidov, Akmal Nur, Adham Ashirov, Nizomiddin Mahmudov, Hamidulla Dadaboev, Samixon Ashirboev, Bahodir Karimov, Aftondil Erkinov, Bakhtiyor Mengliev, Uzoq Juraqulov, Sulton Normamatov, Murtazo Sayidumarov, Gaybulla Babayarov, Nozliya Normurodova, Abdi Mamatov, Nodir Jurakuziev, Anvar Sayfullaev.

Editorial Committee

Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Maria Subtelny (Canada)
Frederique Bressand (France)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ingeborg Baldauf (Germany)	Almaz Ulvi (Azerbaijan)
Marc Toutant (France)	Tanju Seyhan (Turkey)
Rochelle Almeida (USA)	Hisao Komatsu (Japan)
Akram Habibullaev (USA)	Emek Üşenmez (Turkey)
Valeriy S. Khan (Uzbekistan)	Abdulahap Kara (Turkey)
Eunkyung Oh (South Korea)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Oqilkhon Ibrohimov (Uzbekistan)	Dilorom Ashurova (Uzbekistan)
Shodmon Vohidov (Tajikistan)	Daria Zhigulskaya (Russia)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Nergis Biray, Süveyda Şahin

Özbekçede Kullanılan Türkçe Kökenli Hastalık Terimleri (Baş Bölgesi).....6

Adabiyotshunoslik. Tarjimashunoslik

Bahodir Karimov

Herman Vamberi – mumtoz adabiyot tadqiqotchisi.....17

Zaynabidin Abdirashidov

Abdurauf Fitrat va Buxoroda Jadidchilik.....30

Sharif Yoqubov

Besutun bitiklari Alisher Navoiy talqinida.....54

Tarix. Manbashunoslik

Shamsiddin Kamoliddin

Islom renessansida Markaziy Osiyo turkiylarining roli.....67

San'at

Oqilxon Ibrohimov

Temuriylar renessansida musiqa san'ati.....91

Fatih Gür

Türk kültüründe renkler102

CONTENT

Linguistics

Nergis Biray, Suveyda Shahin

Disease Terms of Turkish Origin used in Uzbek (Head Region).....6

Literature. Translation studies

Bahodir Karimov

Herman Vamberi is a researcher of classical literature.....17

Zaynabidin Abdirashidov

Abdurauf Fitrat and Jadidism in Bukhara.....30

Sharif Yokubov

Besutun's works as interpreted by Alisher Navo'i.....54

History. Source studies

Shamsiddin Kamoliddin

The role of the Turks of Central Asia in the "Islamic Renaissance".....67

Art

Oqilkhon Ibrohimov

Musical art of the Timurid Renaissance.....91

Fatih Gur

Colors in Turkish culture.....102

SAN'AT
ART

Temuriylar renessansida musiqa san'ati

Oqilxon Ibrohimov¹

Abstrakt

Buyuk Amir Temur davrida shakllangan ilg'or musiqa an'analari sulola davomchilari – Temuriy hukmdorlar saroyida mumtoz san'at timsoli o'laroq munosib davom ettirilgan edi. Ularning fan va san'at namoyandalarini har tomonlama qo'llab-quvvatlashi va yaratib bergan shart-sharoitlari asnosida ilm jabhalari ravnaq topdi, musiqa sohasining ijtimoiy-madaniy ahamiyati benihoya ortdi, kasbiy ijod va ijrochilik san'atlari yangi sifat bosqichiga yuksaldi.

Bu davrda, ayniqsa, maqom san'ati misli ko'rilmagan darajada ravnaq topgan. Xususan, saroy madaniyatida nufuzli o'rin tutgan O'n ikki maqom tizimi asosida musiqa ustozlari tomonidan milliy va umuminsoniy qadriyatlarni tarannum etuvchi ko'plab asarlar ijod etilgani e'tiborga molikdir. Pirovardida esa o'zbek xalqi musiqa san'atining kelgusidagi rivojlanish istiqboli va asosiy tamoyillarini belgilab bergan bu davr mumtoz musiqa an'analari O'rta Osiyo va undan ham kengroq miqyosdagi mintaqa xalqlarining madaniy taraqqiyotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Shuningdek, buyuk musiqachi va nazariyotchi olimlarning samarali faoliyati insoniyat madaniy tarixida o'chmas iz qoldirdi. Binobarin, olamshumul ahamiyat kasb etgan Temuriylar renessansi musiqa san'ati jahon tamaddunida yuksak qadrlanadi.

Kalit so'zlar: *mumtoz, renessans, kuy, sozanda, ud, risola, qonun, aytim, cholg'u, shoir, miniatyura, usul.*

Kirish

Temuriylar davri musiqa san'ati jahon tamaddunida yuqori baholanadi. Zero, ulug' Sohibqironga ergashgan Temuriy hukmdorlarning madaniy siyosatlari o'laroq musiqa san'ati gullab

¹*Ibrohimov Oqilxon Akbarovich* – san'atshunoslik fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi San'atshunoslik instituti.

E-pochta: okilxoni@bk.ru

ORCID ID: 0000-0002-3118-2041

Iqtibos uchun: Ibrohimov, O. A. 2021. "Temuriylar renessansida musiqa san'ati". *O'zbekiston: til va madaniyat* 3: 91–101.

yashnadi, tarixda o'chmas iz qoldirgan ulug' maqom ustozlari va olimlari yetishib chiqdi, milliy va umuminsoniy g'oyalarni tarannum etuvchi ko'plab asarlar ijod etildi, saroy madaniyatida O'n ikki maqom tizimi ravnaq topdi. Bunda, eng avvalo, Amir Sohibqiron namunasi e'tiborlidir. Zero, musiqani teran anglagan Buyuk Sohibqiron san'atkorlarni qadrlagan, saroyda faoliyat ko'rsatayotgan musiqashunos olim, mashshoq va hofizlar barobarida turli tadbirlarga xorijiy mamlakatlardan taklif etilgan musiqa ustozlariga ham bag'ri kenglik namunalarni ko'rsatib, ularni, millati va diniy e'tiqodidan qat'i nazar mudom e'zozlagan.

Inchunin, Amir Temur ishtirok etgan ommaviy tantana, to'y va boshqa bayram marosimlarida turli o'lkalarning musiqachilari ham o'z san'atlarini namoyish etishlari odat tusini olgan edi. Nizomiddin Shomiyning "Zafarnoma"sida qayd qilinishicha: "Olamning turli tarafidan yig'ilgan tillari va kiyimlari bir-birlaridan farqli har qaysi mamlakat sozandalari, har bir iqlimning san'at ahllari-yu hunar sohiblari guruh-guruh bo'lishib har diyorning o'zida rasm va odat qilingan zeb-ziyat buyumlari, taqinchoqlari, kiyim-kechak va matolari bilan yasanib, o'zlariga oro berdilar.

Xushnag'ma sozandalar va xushovoz xonandalar fors tariqasida, ajam tartibida, arab qoidasida, turk yo'sinida, mo'g'ul ayolg'usida, xitoy rusumida, oltoy uslubida soz chalmoq, ashula aytmoq va ohang bog'lamoq ila mashg'ul edilar" [Шомий 1996, 393]. Shunga yaqin ma'lumotlarni Sharafuddin Ali Yazdiyning "Zafarnoma"sida ham ko'ramiz: "Yaxshi unluq mug'anniylar un tortib, g'azal-u naqsh aytur erdilar. Va turku, mo'g'ulu, xitoyu, arabu, ajamdin harkim o'z rasmi bilan nima aytur erdi. Ul jumladin Xoja Abdulqodirkim, benaziri olam erdi, qo'buz va yatug'on va udni shodliq mizrobi bila chala boshladi" [Яздий 1997, 291].

Sohibqiron Amir Temurning hukmdorlik martabasida asos solingan madaniy an'analar uning vorislari – Shohruх Mirzo, Mironshoh, Xalil Sulton, Ulug'bek Mirzo, Abulqosim Bobur Mirzo, Husayn Boyqaro, Boysung'ur Mirzo, Sulton Badiuzzamon Mirzo, Umarshayx Mirzo, Bobur Mirzo kabi Temuriy hukmdorlar tomonidan munosib davom ettirilgan edi. Zero, ular ham ulug' Amir Sohibqironga izdoshlik qilgan holda saroyga olim-u fuzalo, shoir-u san'atkorlarni jamlab, ularning ilmiy-ijodiy faoliyat ko'rsatishlari uchun homiylikni o'z zimmalariga oldilar.

San'at ahliga mehr-muruvvat ko'rsatishda ulug' Sohibqironga ergashgan Temuriy hukmdorlarning madaniy siyosatlarini o'laroq ulkan san'atkorlar yetishib chiqdi, musiqaning ijtimoiy-madaniy

ahamiyati benihoya yuksaldi, bastakorlik va ijrochilik sohalari yanada ravnaq topdi, musiqaning samo' mohiyatini anglash va qalban tinglash shakllari keng yoyila boshladi.

Yozma manbalarda bu davrning benazir musiqachilari – ijodkor va ijrochilari qatorida Ustod Qulmuhammad Udiy, Hoja Abdulloh Sadr, Ustod Sayyidahmad G'ijjakiy, Ustod Hasan Udiy, Ustod Husayniy Kuchak Noiy, Hofiz Basir, Shayx Noyi, Xoja Abdullo Marvari, Darvesh Shodiy, Mir Azu, G'ulom Shodiy, Pahlavon Muhammad Gushtigir, Mir Said Go'yanda, Xoja Shihobiddin, Qosimali Qonuniy, Xoja Kamoliddin Udiy, Ali Karmol Udiy, Xoja Kamoliddin Husayn, Xoja Muhammad Marvarid, Xoja Yusuf Burhon, Abu Said Muhammad Rumiy va boshqa ko'plab namoyandalar zikr etiladi [Навоий 1966, 169-210; Восифий 1979; Бобур 2008; Семенов 1946, 55].

Manbalardan yana shunisi ayonki, o'sha davr musiqa ustozlari she'riyatdan, shoirlar esa musiqadan yaxshi xabardor bo'lganlar. Bu hol she'riyat va musiqaning egizak yanglig' mushtarak sifatleri, mumtoz jabhada esa, ko'p jihatdan umumiy aruz vaznlari bilan ham izohlanadi. Shu boisdan bo'lsa kerak, o'tmishdagi ko'pgina musiqachilar nazmiy ijod bilan bevosita shug'ullanganlar.

Bu haqda, ayniqsa, Hazrat Navoiyning "Majolisun-nafois", "Holoti Pahlavon Muhammad" va "Xamsatul-mutaxayyirin" asarlarida kelgan qisqa, lekin aniq nishonli muhim ma'lumotlar qimmatlidir. Jumladan, "Majolisun-nafois" tazkirasida shunday satrlarni o'qiymiz: "Mavlono Sohib Balxiy bovujudi she'r fanida mahoratlik kishi erdi, advor va musiqiy ilmida komil erdi. O'z g'azallarini o'z amallariga bog'labdurkim, aning fazoyilig'a dalolat qilg'ay. Ul jumladin, "Chahorgoh" amalidirkim, mashhurdur" [Навоий 1966, 85].

Bu kabi olijanob fazilatlar Hazrat Abdurahmon Jomiy hamda uning pir-u murshidligida Naqshbandiy suluki ila kamolot kasb etgan Mir Alisher Navoiyda ham mujassam edi: "Xoja Yusuf Burhon – Hazrati shayx ul-islomiy Ahmadi Jomiy (quddisa sirruhu)ning yaqinroq avlodidindur. Faqir va fano tariyqida suluk qilur erdi. Va tajarrud va inqito' rasmin ko'p masluk tutar erdi. Va jamei ahli turuqning sohib tariyqi erdi va musiqiy ilmin ham yaxshi bilur erdi va faqir musiqiy fanida aning shogirdimen. Ko'proq o'z she'rig'a musiqiy bog'lar erdi" [Навоий 1966, 103].

Ulug' ustozlardan ta'lim-u tahsil olgan hamda ilmi advor ta'limotini mukammal o'zlashtirgan g'azal mulking sultoni musiqa bobida ham samarali edi. Shu boisdan "ahli fazl va ahli hunarmand-

lareki Xurosonda bor erdi, hammalari Mir Alisherning sa'y va tarbiyati birla erdilar" [Аёзий 2011, 292]. Aynan Hazrati Navoiyning maslahati va malakali ko'rsatmalari asosida bir qator shoirlar ilmi musiqiy jiddiy o'zlashtirgani ma'lum. Bunga shoir Kamoliddin Binoiy faoliyatini misol keltirish mumkin: "Mavlono Binoiy fazilatlarini va uning ulug' Amir Alisher bilan zarofali musiqiy faniga ham mayl ko'rsatdi, uni o'rganib ko'p asarlar yozdi, advor (maqom ilmi - O.A.) haqida risola yozdi" [Восифий 1979, 107].

O'sha davr aksariyat musiqachilari tasavvuf ta'limotidan ham bahra olgani yohud tariqat ahli bo'lgani e'tiborlidir. (Bunga, jumladan, Kamoliddin Behzod va uning shogirdlari tomonidan tasvirlangan miniatyuralardagi musiqachilarning belbog'i ham ramziy ishora etadi.). Aslida, ko'pchilik maqom ustozlarining axloq-u odob va iste'dod darajalari muayyan tariqat yo'l-yo'riqlari doirasida kamolot sari yuksalgan edi.

Zotan, tarixdan ma'lumki, ulug' bobomiz Amir Sohibqiron va uning vorislari bo'lgan Temuriylar davrida so'fiylik tariqatlari va ularning yo'l boshchilari hukmdor-u mardum orasida mo'tabar zotlar o'laroq e'zozlangan. Ayni vaqtda, suluk asoschilari, piru mashoyixlarining faoliyati ila shakllangan tasavvuf ta'limoti va unda ilgari surilgan insonparvarlik, bag'rikenglik, komillik sari ma'naviy yuksalish g'oyalari aksariyat olim-u fuzalo, hunarmand-u ijodkorlarning dasturilamali bo'lgan.

Hukmdorlar saroyida qariyb rasmiy mafkura nufuziga ega bo'lgan bu ta'limot¹ negizida she'riyat, me'morlik, amaliy va tasviriy san'at turlari qatorida mumtoz musiqa ham yangi sifat darajasiga ko'tarilgan edi. Bu jarayonga ulkan hissa qo'shgan tarixiy shaxslar qatorida "turli-tuman fazilatlar bo'yicha yetuk hunarmand, qori, shoir va xattot, musiqiy ilmida, ashula va torda davron saromadi va naqsh-u san'atda tengsiz bo'lgan" Xoja Abdulqodir Marog'iyning xizmatlarini alohida ta'kidlamog kerak [Самарқандий 2008, 55]. Zero, benazir Xoja Abdulqodir Marog'iy boshchiligidagi olim va musiqa ustozlarining samarali ilmiy-ijodiy izlanishlari pirovardida komil inson g'oyalarini yaxlit ta'limot tarzida musiqada ifoda etish vazifasi O'n ikki maqom timsolida muvaffaqiyatli yechimini topgan. Shu asnodan maqom san'ati ulug' Sohibqiron asos solgan buyuk saltanatning ustuvor ma'naviy-mafkuraviy tizimlari qatorida saroy madaniyatidan munosib o'rin olgan edi.

¹Akademik Aziz Qayumovning ta'kidlashicha, Naqshbandiylik ta'limoti Temuriylar hukmronligi yillari davlat mafkurasi darajasiga ko'tarilgan [Қаюмов 1993, 23].

Ulug' mutafakkir Nizomiddin Mir Alisher Navoiy dahosi ila o'zbek mumtoz adabiyoti benihoya yuksalgan davr (XV asrning ikkinchi yarmi)ga kelib O'n ikki maqom tizimi kengroq madaniy hududda amaliy qo'llana boshlandi.

Mazkur tizim botinida kelgan ulug'vor g'oyalar Mavlono Lutfiy, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy asarlarida qo'llangan xos atama va istilohlar vositasida tarannum etilgan bo'lsa, maxsus risolalarda bitilgan ilmiy-nazariy asoslari musiqa amaliyotchilari uchun zarur ijodiy manba sifatida xizmat qilgan. Bu borada Mir Alisher Navoiy taklifi bilan yozilgan musiqaga oid ilmiy ishlardan, ayniqsa, Hazrati Abdurahmon Jomiyning "Risolayi musiqiy" va Zaynulobidin Husayniyning "Qonuni ilmi va amaliy musiqiy" ("Musiqaning ilmiy va amaliy qonunlari") asarlari alohida muhim o'rin tutgan.

Ulug' ustozlar – Safiuddin Urmaviy va Abdulqodir Marog'iy'larga munosib izdoshlikda yozilgan bu tadqiqotlarda O'n ikki maqom tizimi davr talabi kesimida ishonchli yoritilgan ediki, shu asnoda bu mumtoz san'atdan nafaqat saroy musiqachilari, balki madaniy markazlarda istiqomat qiluvchi boshqa musiqachilar ham bahramand bo'lganlar. Bunda musiqa tasnifotchisi ushbu tizimdan o'rin olgan mukammal parda va kuy tuzilmalaridan andoza olib, ularni turli vazndagi usullarga ijodiy payvandlashi lozim bo'lgan. Badiiy naziraning musiqadagi bir ko'rinishi bo'lgan shu ijodiy an'ana o'laroq har bir bastakorning iste'dod darajasini in'ikos etuvchi ko'plab mumtoz asarlar ijod etilgan edi.

Shuningdek, tasavvuf ta'limoti va namoyandalarining sharo-fati ila musiqa mohiyatini teran anglash, tinglov jarayonida uning yoqimli (samo') nag'malarida zuhur etgan go'zallik jivalalariga ruhiy vajd holatida bog'lanish madaniyati keng yoyila boshlagan. Buni Zayniddin Vosifiyning "Badoye'ul vaqoye"sidan o'rin olgan quyidagi tavsiflar mazmunidan ham anglash mumkin: "Kech kirishi bilan saboq va varaqlarda mashq qilishdan forig' bo'lib, sozandalar sozini chalish va navozanda mutriblar ijrosiga ergashishga harakat qilardi. Jonfido navolari va dilrabo nag'malari bilan changchi Zuhroni falakdan Yer tomon indira oladigan, tarabangiz kuylar ijrosi bilan benavo oshiqlar ko'zlaridan qo'shaloq buloq ocha oladigan mug'anniylar tabaqasi bilan suhbatlar qurardi... Toki musiqiy ilmida va advor fanida shunday joyga yetdilarki, nishot qo'zg'atuvchi zamzamasi xushovoz Nohidning qulog'ini chang go'shasidek burab qo'ya olardi. Turkona kuylaganda rudning quruq torlari dastidan aysh bulog'iga suv ochilardi, chashmining bir imosi bilan ming chashmani ochib yuborardi" [Восифий 1979, 69].

“Tarixi Rashidiy”da ham musiqachilar san’ati ulug’lanishini ko’ramiz: “Hofizi Basirki hofizlikda benazir erdi. Bog’larda bayt o’qusa bulbul va qumrilar, jonivorlar atrofig’a kelib eshitur erdi. Hofiz Hasan Ali Hofiz Basirning shogirdi erdi, nihoyate xushovoz erdi. Hofiz Hoji va Xoja Abdulla Marvorid qonunda misli yo’q erdi. Qonun bularning ixtiroidur. Bular bu toyifaning sardaftaridur” [Аёзий 2011, 291].

Sozanda va bastakor Abdullo Noyi o’zining Savtlari bilan Movarounnahr va Xurosonda mashhur bo’lgan. Ukasi Hofiz Qonuniy bilan jo’rnavezlik ham qilgan. Bunda e’tiborlisi shundaki, Abdullo Noyi nayda, ukasi Hofiz Qonuniy esa ashula aytish bilan bir vaqtda o’ng qo’li bilan qonun chertib, chap qo’li bilan doira ham chalgan. Aka-ukalarning bu tarzda jo’rnavezligi shinavandalarni hayratda qoldirgan [Ўзбекистон миллий энциклопедияси 36].

Shoir-u san’atkorlarga rahnamolik qilgan aksariyat Temuriylarning o’zlari ham iste’dodli va salohiyatli kishilardan edilar. Zotan, Temuriy shahzodalar bolaligidan musiqa ustozlaridan alohida saboq olganlar, Sharq mumtoz she’riyati va uning poydevori bo’lgan aruz ilmini o’rganish asnosida fors tilini ham puxta o’zlashtirganlar. Bejiz emaski, Amir Temur va Temuriylar o’zining yuqori madaniyat darajasi, lison boyligi, aksariyati esa aruz vazni bilan forsiy va turkiyda she’rlar bitgani bilan ham jahon tamaddunida alohida e’tiborga sazovor. Bu borada Navoiyning “Majolisun-nafois”, “Holoti Pahlavon Muhammad” va “Xamsatul-mutaxayyirin” asarlarida keltirilgan qisqa, lekin aniq nishonli ma’lumotlar qimmatlidir.

Jumladan, Mironshohning o’g’li Xalil Sulton (1384 - 1411) Samarqand taxtida saltanat qilgan paytida (1405 - 1409) “zurafo va shuaro majlisida jam’ bo’lurlar erdi. Mashhurdurkim, o’zi she’r aytur erdi” [Навой 1966, 170]. Shohruhning o’g’li Ulug’bek Muhammad Tarag’ayning (1394-1449) “kamolati bag’oyat ko’p erdi. Yetti qiroat bila Qur’oni majid yodida erdi. Hay’at va riyoziyini xo’b bilur erdi. Andoqkim, zij bitidi va rasad bog’ladi va holo aning ziji oroda shoe’dur. Bovujudi bu kamolot gohi nazmg’a mayl qilur” [Навой 1966, 171].

Shuningdek, Mirzo Ulug’bek musiqa ilmi va amaliyoti bilan ham yaqindan shug’ullangan, musiqa ilmiga doir risola ham yozgan [Трактат о музыке, 152]. Donishmand podshoh Samarqanddan turib Movarounnahrni boshqargan yillari (1409-1449) ilm-fan va san’at jabhalari jadal rivojlangan edi.

Umarshayx Mirzoning evarasi Sulton Husayn Boyqaro (1438-1506) Xuroson hukmdori bo’lgan yillari (1469-1506) esa Hirot madaniyati ham anchagina yuksalib, adabiyot, me’morlik, tasviriy

va amaliy-bezak san'atlari qatorida musiqa ilmi va amaliyotida ham ijobiy yutuqlar qo'lga kiritilgan edi. Husayn Boyqaro "Husayniy" taxallusi bilan she'rlar yozgan, musiqadan Xoja Yusuf Andijoniydan mukammal tahsil olib, musiqa amaliyotiga o'zi ijod etgan 17ta usulni joriy etgan [Трактат о музыке, 13-14; Мажолисун-нафоис, 178-210]. Ayni vaqtda uning homiyligi va do'sti Alisher Navoiy bilan rahnamoligida ko'plab shoir va turli san'at sohiblari yetishib chiqqanligi tahsinga sazovordir.

Abu Sayidning o'g'li Umarshayx Mirzo (1456–1494) Farg'ona vodiysida yuzaga kelgan Axi davlatiga hukmdor bo'lgan yillari (1462–1494) poytaxt Axsikent shahrida "hunarmandchilik, me'morchilik, xattotlik va ilm-fan rivojiga katta e'tibor berdi. Shoir va san'atkorlarning faoliyat ko'rsatishlari uchun zarur shart-sharoit va ijodiy muhitni yaratib berdi. Tabiiyki, yaratilgan sharoitlar o'laroq bu zaminda qator san'atkorlar yetishib chiqqan edi" [Турғунова 2016, 38].

Umarshayx Mirzoning vafotidan so'ng bu davlatga hukmron bo'lgan uning o'g'li Zahiriddin Muhammad Bobur (1483 - 1530) otasi olib borgan madaniy siyosatni davom ettirdi. Ayni vaqtda Bobur Mirzo she'riyat bilan birga musiqa san'atida ham o'z iste'dodini namoyon etib turgan. Jumladan, maqom yo'lida "Savti Chorgoh" asarini ijod etganligi hamda musiqa ilmiga doir risola bitgani yozma manbalardan ayon [Бобур 2008; Трактат о музыке, 152].

Xulosa

Xulosa o'rinda aytish joizki, Sohibqiron Amir Temurning amaliy sa'y-harakati bilan Samarqand saroyida qaror topgan ilg'or musiqiy an'analar uning vorislari bo'lgan Temuriy hukmdorlar (Shohrux Mirzo, Mironshoh, Xalil Sulton, Ulug'bek Mirzo, Abulqosim Bobur Mirzo, Husayn Boyqaro, Boysung'ur Mirzo, Sulton Badiuzzamon Mirzo, Umarshayx Mirzo, Bobur Mirzo va b.) tomonidan munosib davom ettirildi. Ularning olimu fuzalo, shoir-u san'atkorlarga ko'rsatgan homiyligi ham bois ilm-fan rivojlandi, musiqiy ijodkorlik va ijrochilik sohalari ravnaq topdi. Bu davrda qaror topgan mumtoz musiqiy an'analar o'zbek milliy musiqa san'atining keyingi asrlardagi rivojida ko'p jihatdan muhim zamin bo'ldi. Qolaversa, Temuriylar davri samo'si, eng avvalo, musiqaning ijtimoiy-madaniy ahamiyati yuksalganligi, xalq va kasbiy ijodiyot qatlamlari rivojlanganligi, aytim janrlari ortganligi, cholg'ular bisyorligi va ularda ijrochilikning xilma-xil shakllari yuzaga kelganligi kabilar bilan jahon musiqa tarixida alohida nufuzli o'rinda turadi.

Ayni vaqtda davr allomalarining ilmiy meroslari ham bugungi kunda mudom mutaxassislarning diqqat markazida. Xususan, Hoja Abdulqodir Marog'iyning Eron, Turkiya, Angliya va Gollandiya davlatlarining nufuzli kutubxonalarida saqlanayotgan musiqashunoslikka oid risolalaridan "Maqosidul-alhon" ("Kuylarning o'rni") va "Jami'ul-alhon" ("Kuylar to'plami") nomli shoh asarlari Tehronda nashr etildi (1965, 1987). Shuningdek, ozarbayjonlik musiqashunos Surayyo Agayeva "Abdulqodir Marog'iy va uning musiqiy-nazariy merosi", o'zbekistonlik olim Nafas Shodmonov "Hoja Abdulqodir Marog'iy" nomlarida yirik tadqiqot ishlarini amalga oshirdilar [Агаева 1979; 1980, 243-260; Шодмонов 2000].

Hazrat Abdurahmon Jomiyning forsiyda bitilgan "Risolai musiqiy" qo'lyozma nusxalari bugungi kunda Toshkent, Dushanbe, Boku va Sankt-Peterburg kutubxonalarida saqlanmoqda. Uning O'zR FA Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar zaxirasidagi noyob nusxasi (inv. № 1331/XI) dastlab A.N.Boldirev tomonidan rus tiliga tarjima qilingan hamda V.M.Belyaevning musiqashunoslik sharhlari bilan 1960-yili chop etilgan edi [Джами 1960].

Ushbu risola 1997-yili Nafas Shodmonovning o'zbek tiliga tarjimasida nashr yuzini ko'rdi [Жомий 1997], 2019-yili esa maqomshunos Asliddin Nizomiyning sa'y-harakati ila Tojikistonda ham chop etildi [Низомий 2019]. Mazkur nashrda "Risolai musiqiy"ning Toshkentdagi Sharqshunoslik institutida saqlanayotgan qo'lyozma fotonusxasi hamda alloma shoirning g'azaliyot va dostonlaridan musiqaga oid qimmatli namunalari keltirilgan.

Zaynulobidin Husayniyning "Qonuni ilmi va amaliy musiqiy"si [O'zR FASHI inv № 42] 1944-yili professor A.A.Semyonov tomonidan forschadan rus tiliga ayrim izohlar bilan erkin tarjima qilingan [O'zR FA San'atshunoslik instituti kutubxonasi. МР № 240 X-38]. 1987-yili Askarali Rajabov "Qonun"ni Tojikistonda chop ettirdi [Хусейни 1987]. Bu nashrda qo'lyozmaning faksimilesi, A.A.Semyonovning rus tilidagi qo'lyozma tarjimasida hamda Askarali Rajabovning mavzuga oid tadqiqoti o'z aksini topgan. Shuningdek, Zaynulobidin Husayniyning "Qonuni ilmi va amaliy musiqiy" asariga atoqli maqomshunos Is'hoq Rajabov, manbashunos Zokirjon Oripov va boshqa o'zbek olimlari tomonidan atroflicha tavsif berilgan [Раджабов 2020; Иброҳимов, Орипов 2016; Юсупова, Ахралова 1992, 158 – 163]. Ayni vaqtda shu kabi ilmiy izlanishlarni yanada davom ettirish dolzarb vazifalardandir.

Adabiyotlar

- Агаева, С. 1980. "Из истории музыкальной культуры Азербайджана. (Абдулгадир Мараги)". *Музыка народов Азии и Африки*, 243-260. Вып. 3. Москва: Сов. Композитор.
- Агаева, Сурая Хусров кызы. 1979. *Абдулгадир Мараги и его музыкально-теоретическое наследие (XIV-XV вв.): дис. канд. искусствоведения*. Баку Москва: Научно-исследовательский институт искусствознания.
- Аёзий, Мирзо Муҳаммад Ҳайдар. 2011. *Тарихи Рашидий*. Тошкент: O'zbekiston.
- Алишер Навоий. 1966. *Мажолисун-нафоис*. Асарлар. 12 т. Тошкент.
- Бобур, З.М. 2008. *Бобурнома*. Тошкент, Ўқитувчи.
- Восифий, Зайниддин. 1979. *Бадоеъул вақоъ*. Форсийдан Наим Норкулов таржимаси. Тошкент: Адабиёт ва санъат.
- Джами, Абдурахман. 1960. *Трактат о музыке*. Тошкент: АН УзССР.
- Жомий, Абдурахмон. 1997. *Рисола-йи мусиқий*. Форс тилидан Нафас Шодмон таржимаси, Алибек Рустамий тахрири остида. Тошкент.
- Жомий, Абдурахмон. *Рисолаи мусиқий*. Қўлёзма. ЎЗР ФА Шарқшунослик институти. инв. № 42.
- Иброҳимов, О., Орипов, З. 2016. *X-XVII асрлар ўзбек мумтоз мусиқаси*. Қўлёзма. ЎЗР ФА Санъатшунослик институти кутубхонаси, инв. № 8014.
- Қаюмов, А. 1993. *Бу оҳанг ила бўлғасен нақшбанд*. Тошкент.
- Низомий, Аслиддин. 2019. *Абдурахмони Жомий ва илми мусиқий*. Душанбе.
- Раджабов, И.Р. 2020. *Трактаты о музыке (Из собрания восточных рукописей АН РУз)*. Тошкент.
- Самарқандий, Абдуразоқ. 2008. *Матлаи саъдайн ва мажмаи баҳрайн*. II жилд. Тошкент: O'zbekiston.
- Семенов, А.А. 1946. *Среднеазиатский трактат по музыке Дервиша Али (XVII века)*. Тошкент.
- Турғунова, Н. 2016. Фарғона водийси яллачилик санъати. Наманган. *Ўзбекистон миллий энциклопедияси*. 1-жилд. www.ziyouz.com кутубхонаси.
- Хусейни, З.М. 1987. *Канон теории и практической музыки*. Подготовка, исследование, факсимиле рукописи и примечания А. Раджабова, с приложением русского перевода А.А. Семенова (на таджикском, русском языках, арабская графика). Душанбе: Дониш.
- Чанги, Дарвиш Али. 1989. *Трактат о музыке*. Рукопись. Перев. с перс. Д.Рашидовой. Ташкент. Биб-ка Института искусствознания АН РУз. Инв. № 879.
- Шодмонов, Нафас. 2000. *Хожа Абдулқодир Мароғий*. Тошкент: Адабиёт ва санъат.
- Шомий, Низомиддин. 1996. *Зафарнома*. Тошкент: Адабиёт ва санъат.
- Юсупова, Д.Ю., Ахралова, Р. 1992. "Рукописные источники по музы-

кальному искусству в фондах института востоковедения и института рукописей”. *Музыкальное, театральное искусство и фольклор*, 158 – 163. Тошкент: Фан.

Яздий, Шарафуддин Али. 1997. *Зафарнома*. Тошкент, Шарқ.

حيط التواريخ كۆلەزما. Шарқшунослик институти кутубхонаси. № 835, II – жилд.

Musical art of the Timurid Renaissance

Oqilkhon Ibrohimov¹

Abstract

The advanced musical traditions that developed during the reign of the great Amir Temur were perceived by his successors-rulers as symbols of classical art and were adequately continued in their palaces. Thanks to the favorable conditions created by them, the comprehensive support of scientists and art workers, during this period science flourishes, important socio-cultural progress in the field of music takes place, professional creativity and performing arts reach a qualitatively new level of development.

Especially, the art of maqom reaches unprecedented heights. In particular, on the basis of the system of the Twelve Maqoms, which has become widespread in the palace culture, the musicians have created many works expressing national and universal values. In general, the classical musical traditions of this era, which largely determined the further prospects and trends in the development of the musical art of the Uzbek people, also had a significant impact on the cultural development of the peoples of Central Asia and beyond. At the same time, the fruitful activity of great musicians and theoretical scientists has left an indelible mark on the history of the culture of all mankind. For the musical art of the Timurid Renaissance is of epochal importance and therefore is highly valued in world civilization.

Key words: *classics, renaissance, melody, musician, oud, treatise, canon, singing, instrument, poet, miniature, usul.*

References

¹*Oqilkhon A. Ibrohimov* – Doctor of Sciences in Art Criticism, Head of Music Art Department, Professor, the Fine Arts Institute of Academy of Science of Republic of Uzbekistan.

E-mail: okilxoni@bk.ru

ORCID ID: 0000-0002-3118-2041

For citation: Ibrohimov, O. A. 2021. “Musical art of the Timurid Renaissance”. *Uzbekistan: Language and Culture* 3: 91–101.

- Agaeva, S. 1980. "Iz istorii muzykal'noj kul'tury Azerbajdzhana. (Abdulgadir Maragi)". Muzyka narodov Azii i Afriki, 243-260. Vyp. 3. Moskva: Sov. Kompozitor.
- Agaeva, Suraja Husrov kyzy. 1979. *Abdulgadir Maragi i ego muzykal'no-teoreticheskoe nasledie (XIV-XV vv.)*: dis. kand. iskusstvovedeniya. Baku-Moskva: Nauchno-issledovatel'skij institut iskusstvovznaniya.
- Ayoziy, Mirzo Muhfammad Haydar. 2011. *Tarihi Rashidiy*. Toshkent: O'zbekiston.
- Alisher Navoiy. 1966. *Mazholisun-nafois*. Asarlar. 12 t. Toshkent.
- Bobur, Z.M. 2008. *Boburnoma*. Toshkent, Uqituvchi.
- Vosifiy, Zayniddin. 1979. *Badoeul vaqoe*. Forsijdan Naim Norqulov tarzhi-masi. Toshkent: Adabijot va sanat.
- Dzhami, Abdurahman. 1960. *Traktat o muzyke*. Toshkent: AN UzSSR.
- Zhomiy, Abdurahmon. 1997. *Risola-ji musiqij*. Fors tilidan Nafas Shodmon tarzhi-masi, Alibek Rustamij tahriri ostida. Toshkent.
- Zhomiy, Abdurahmon. *Risolai musiqiy*. Quljozma. UzR FA Sharqshunoslik instituti. inv. № 42.
- Ibrohimov, O., Oripov, Z. 2016. *X-XYII asrlar uzbek mumtoz musiqasi*. Quljozma. UzR FA Sanatshunoslik instituti kutubhonasi, inv. № 8014.
- Qayumov, A. 1993. *Bu ohang ila bulgasen naqshband*. Toshkent.
- Nizomiy, Asliddin. 2019. *Abdurrahmoni Zhomij va ilmi musiqij*. Dushanbe.
- Radzhabov, I.R. 2020. *Traktaty o muzyke (Iz sobraniya vostochnyh rukopisej AN RUz.)*. Toshkent.
- Samarqandij, Abdurazzoq. 2008. *Matlai sadajn va mazhmai bahrajn*. II zhild. Toshkent: O'zbekiston.
- Semenov, A.A. 1946. *Sredneaziatskij traktat po muzyke Dervisha Ali (XVII veka)*. Toshkent.
- Turgunova, N. 2016. *Fargona vodijsi yallachilik sanati*. Namangan. *Uzbekiston millij enciklopedijasi*. 1-zhild. www.ziyouz.com kutubhonasi.
- Husejni, Z.M. 1987. *Kanon teorii i prakticheskoy muzyki*. Podgotovka, issledovanie, faksimile rukopisi i primechanija A. Radzhabova, s prilozheniem russkogo perevoda A.A. Semenova (na tadzhikskom, russkom jazykah, arabskaja grafika). Dushanbe: Donish.
- Changi, Darvish Ali. 1989. *Traktat o muzyke*. Rukopis'. Perv. s pers. D.Rashidovoj. Tashkent. Bib-ka Instituta iskusstvovznaniya AN RUz. Inv. № 879.
- Shodmonov, Nafas. 2000. *Hozha Abdulqodir Marogij*. Toshkent: Adabijot va sanat.
- Shomiy, Nizomiddin. 1996. *Zafarnoma*. Toshkent: Adabijot va sanat.
- Jusupova, D.J., Ahralova, R. 1992. "Rukopisnye istochniki po muzykal'nomu iskusstvu v fondah instituta vostokovedeniya i instituta rukopisej". *Muzykal'noe, teatral'noe iskusstvo i fol'klor*, 158 – 163. Toshkent: Fan.
- Jazdiy, Sharafuddin Ali. 1997. *Zafarnoma*. Toshkent, Sharq. *حيط التواريخ* Quljozma. Sharqshunoslik instituti kutubhonasi. № 835, II – zhild.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

VIII.1. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Маматов 2018, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago:

Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VIII.2. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi “O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “The Chicago Manual of Style, 16th Edition” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified “down” style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, “Author’s own” translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O‘zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan № 0936 raqam bilan ro‘yxatdan o‘tgan. Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko‘chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 30.09.2021-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. “Cambria” garniturasida.
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

“O‘zbekiston: til va madaniyat” jurnali tahririyatida tayyorlandi va sahifalandi.
“YASHNOBOD NASHR” bosmaxonasida chop etildi.
Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.
Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani, 58-a harbiy shaharcha.